

Válasz

Dr. Kajtár István professzor, az MTA doktora opponensi véleményére

Mindenekelőtt köszönöm Kajtár professzor úr gyakorlatilag önálló tanulmány-értékű bírálatát, s megtisztelő számomra támogató véleménye.

Opponensem véleménye, amely szerint a doktori mű témaválasztása „kardinális intézményhez kötődik”, s számos újraértelmezendő megállapítás és minősítés van benne, megerősít abban, hogy annak ellenére, hogy a dualizmus kori Magyarország története alaposan dokumentált és sokat kutatott téma, érdemes és hasznos volt annak speciális szempontú tárgyalása, feldolgozása.

Nagy öröm számomra, hogy bírálóm a mű szerkezetét „arányosnak”, sőt „példaértékűnek” minősíti, mert a tanulmány megfelelő struktúrájának, illetve a fő részek arányainak meghatározása sok töprengéssel járt. Úgy vélem, a meghatározott szempontú nemzetközi összehasonlítás a választott tudományos módszer, illetve a parlamentarizmus fogalmának megállapítása miatt nem volt mellőzhető, ahogy természetesen a dualizmus kori Magyarország kormányformájával kapcsolatos közjogi helyzet, valamint kormányzási gyakorlat elemzése sem. A kiegyezés utáni kormányformára vonatkozó, különböző korokban megjelenő felfogások bemutatása pedig azért tűnt elengedhetetlennek, mert a doktori mű ambíciója nem a dualizmus kori kormányzati rendszer egy új leírása volt, hanem inkább jellegének tisztázása, bizonyítása, ami aligha lehetett (volna) eredményes a rivális (vagy akár hasonló) más felfogásokkal való szembesítés nélkül.

Nem kétséges, hogy mindhárom rész tárgyalása önálló kötetek tárgya is lehetne, munkám célja számára azonban elégségesnek tűnt az európai parlamentáris kormányformák rendszerszintű bemutatása, fő intézményi és működési sajátosságaik feltárása, végül a politikai és tudományos parlamentarizmus-felfogások olyan szintű áttekintése, amely a fő elméleti megközelítéseket, illetve azok jellegét (pl. normatív-deszkriptív) azonosítja.

Kajtár professzor külön-külön elemzi a tanulmány három fő részére vonatkozó legfontosabb állításaimat.

I. rész A parlamentáris kormányzás kialakulása és fejlődése, avagy a XIX. századi európai parlamentarizmus

Opponensem komplett történeti áttekintést ad a korszak alkotmány- és parlamentarizmustörténetéről. Ennek során elsősorban a dolgozat fő megállapításait emeli ki, amiből arra következtetek, hogy annak legfontosabb megállapításait egyetértően említi. Erre egyébként Kajtár professzor több helyen külön is utal (pl. az átmeneti kormányformák megkülönböztetése, vagy az európai parlamentarizmus-értelmezések bemutatása kapcsán). A bírálat tartalmaz néhány kiegészítő és pontosító megjegyzést is. Így megemlíti, hogy az Oszmán-birodalom, illetve a cári Oroszország hatalmi rendszere kapcsán a „despotizmus” helyett szerencsésebbnek tartaná az „autokrácia” elnevezést. A „keleti despotizmus” megkülönböztetése a nyugati típusú „abszolutizmusoktól” véleményem szerint konvencionális nézetnek tekinthető, az azonban kétségtelen, hogy én megelégedtem ennek egyszerű alkalmazásával. Bírálom szerint az angol parlamentarizmus kialakulásának elemzésénél részletesebben ki lehetett volna térni a *Bill of Rights*-ra vagy a trónöröklési törvényre. Ez igaz; a Mezey Barna professzorral közösen írt *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténetben* (Osiris Kiadó, Budapest, 2003.) ezt meg is tettem; az elemzés mélységének megítélésére alkalmanként kerül sor, és az nem köthető egzakt szempontokhoz (amire egyébként Kajtár professzor is utal).

Bírálom megjegyzi, hogy igényelné a pseudo-, anti- és látszatparlamentarizmus kifejezések pontosabb kifejtését, jelentéstartalmuk elhatárolását. Úgy vélem, teljesen indokolt a fogalmi tisztázásra vonatkozó igény olyasvalakivel szemben, aki annyira kiemelt jelentőséget tulajdonít a pontos fogalomhasználatnak, hogy erről – kis túlzással – külön könyvet ír. Ezért ezt a kritikát jogosnak tartom. Mindazonáltal szeretném megjegyezni, hogy a mű elkészítésekor sokat foglalkoztam azzal, hogy érdemes-e, illetve hogyan lehetne meghatározni az ilyesféle minősítések jelentéstartalmát.

A doktori munkában számos fogalommagyarázat, illetve definíció szerepel. Ezek egy jelentős része viszonylag egyértelműen meghatározható közjogi fogalom volt, amelyek jelentése vagy nagy pontossággal megállapítható, vagy konszenzuson nyugszik. Ilyenek például a miniszteri felelősség közjogi definíciói, a vagyoni cenzus, vagy a királyi tetszvényjog. Még az olyan analitikus fogalmak is viszonylag könnyen definiálhatók, mint amilyen az előszentesítési jog

vagy a többségi elv, amennyiben tartalmukról nagyjából közmegegyezés van. Nagyobb problémát jelentett olyan minősítő kategóriák értelmezése, mint amilyen a parlamentarizmus, illetve annak egyes típusai, vagy az alkotmányos monarchia fogalmának meghatározásai, mert ezekről többféle felfogás is ismert. Ám legfontosabb tartalmi ismérveikről mégis konszenzus van, vagy legalábbis abban van közmegegyezés, hogy a különböző felfogások miben térnek el egymástól. Így még egy sajátos értelmezés is tárgyalható a tudományos diskurzusban. A „fél-” vagy „pszeudoparlamentarizmus” azonban olyan sajátos fogalmi rendszer kidolgozását igényelte volna, amelynek nincsenek meg azok a sarokpontjai, amelyek a parlamentáris kormányzás fogalmához kapcsolódnak. Más szóval, e fogalmak nem tisztázásra, hanem megalkotásra szorultak volna, ezek alapján azonban – úgy véltem – nem tudnék hasonló színvonalú értékelést, illetve bizonyítást adni a dualizmus kori Magyarország kormányformájáról úgy, mint a bevett parlamentarizmus-felfogások alapján. Ezért inkább mellőztem valamifajta egyéni fogalmi rendszer létrehozását, vállalva azt is, hogy a nem-parlamentáris kormányzatú államok megítélése (pl. hogy a korabeli osztrák ún. parlamentarizmus még a magyarnál is fejletlenebb volt) ennek hiányában nehezebb.

Nagyon örülök annak, hogy opponensem a doktori munka talán legteoretikusabb részének (a referenciapontként használt parlamentarizmus-fogalom meghatározásánál) minden lényeges megállapításával egyetért (a történeti fogalom értelmezésével, azzal, hogy a korszakban nem vált el a parlamentáris kormányzás közjogi és politikai fogalma, illetve a normatív-deszkriptív konceptualizálás megkülönböztetésével).

II. A dualizmus kori Magyarország kormányformája

Opponensem egyetértését fejezte ki a dualizmus kori magyar kormányzati rendszer elemzésével. Különösen fontos számomra, hogy „ragyogónak” nevezi azt a részt, amely az előszentesítési jog titkosságának és önmagában abszolutisztikus jellegét kérdőjelezi meg, mert a korszakkal foglalkozó történészek körében ez dogmává merevedett az elmúlt évtizedekben (még ha kevéske közjogi relevanciája van is a titkosságnak). Ugyancsak hivatkozhatom Kajtár professzor egyetértő megállapításaira az Ausztria és Magyarország közötti közjogi viszony, a király, a kormány és a miniszterek jogállásának, vagy a törvényhozó hatalom elemzésével kapcsolatban is.

III. A kormányforma megítélése a magyar történet- és közjogtudományban

Kajtár professzor opponensi véleményében röviden összegzi a doktori mű vonatkozó részének érvelését. Megjegyzem, hogy ezek értékelő megállapításai összhangban vannak a disszertáció gondolatmenetével, így például azzal, hogy a kormányforma parlamentáris jellege a XIX. század elején a hazai közjogi szakirodalomban is megkérdőjeleződött, vagy hogy a szocialista korszakban a kérdés tárgyalásának részben politikai ideológiai funkciója volt.

Opponensem néhány ponton jelzi, hogy a szóbeli védés során részletes kifejtést igényel, így a pártstruktúra közjogi jellegéről, az 1905. évi belpolitikai válság nyomán kirobbant parlamentarizmus-vitáról, valamint a Kautz Gyula-féle magyarországi parlamentarizmuskritikáról. Mivel e témák a doktori műben részletesen tárgyalva vannak, az ismertetésre – a bíráló kívánságának megfelelően – a szóbeli védés alkalmával kerül sor.

Budapest, 2011. november 9.

Dr. Sente Zoltán